

Mariusz Mielczarek, Manolis I. Stefanakis

WIZYTY KAROLA LANCKOROŃSKIEGO (1848-1933) NA RODOS

ABSTRAKT Ekspedycje archeologiczne do Pamfilii i Pizydii w latach 1882/1883 i 1884, kierowane i finansowane przez Karola Lanckorońskiego, były przyczyną jego wizyt na Rodos. W drodze do Azji Mniejszej członkowie ekipy na dłuższy czas zatrzymali się w Rodos i Lindos. Wśród członków ekipy byli fotografowie. Dzięki ich działalności w archiwum fotograficznym Karola Lanckorońskiego – obecnie w Fototece Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie – zachowały się zdjęcia wykonane na Rodos. W pracy zaprezentowano także kilka unikatowych zdjęć prezentujących mieszkańców i ośrodki Rodos XIX stulecia.

Słowa kluczowe: Rodos, Karol Lanckoroński, wyprawy do Pamfilii i Pizydii, fotografie

ABSTRACT Archaeological expeditions to Pamphilia and Pisidia, 1882/1883 and 1884, directed and financed by Karol Lanckoronski (1848-1933), on their to Asia Minor twice visited Rhodes, forming their temporary base in Rhodes and Lindos. Photographers were among members of both archaeological expeditions. Thanks to their activity Lanckoroński's archive – at present in the Archive of the Polish Academy of Arts and Sciences – has preserved unique photos from Rhodes. The article is also the presentation of some unique visual documentation of 19th century Rhodes.

Key words: Rhodes, Karol Lanckoroński, expeditions to Pamphilia and Pisidia, photos

Dwie¹ wyprawy archeologiczne, w 1882/1883 i w 1884 roku², zorganizowane i sfinansowane przez Karola Lanckorońskiego (1848-1933), przyniosły wyjątkowej wagi efekty³. W poważnej części dzięki temu, że wykonano ogromną dokumentację, fotograficzną⁴ i rysunkową wielu zabytków na terenach

Azji Mniejszej, będących w kręgu zainteresowań ekspedycji.

W drodze do Azji Mniejszej K. Lanckoroński, jak również członkowie jego ekip, zatrzymywali się na Rodos. Wynikało to nie tylko z obranego sposobu dotarcia do „miast Pamfilii i Pizydii”, ale i zainteresowań hr. Lanckorońskiego⁵. Wydaje się bowiem, że był czas, w którym dopuszczał on możliwość prac badawczych na Rodos – od „poszukiwania skarbów” odwiódł go Felix von Luschan (1854-1924), lekarz, antropolog, etnograf⁶. Jak wynika ze Wstępu do znakomitej publikacji „Miasta Pamfilii i Pizydii”, w wersji polskiej wydanej w Krakowie w 1890 r., nie bez znaczenia przy wyborze terenu działań ekspedycji był udział K. Lanckorońskiego w wyprawie O. Benndorfa (1838-1907) „do Lykii” w 1882 r.⁷. Otrzymała ona również finansowe wsparcie hr. Lanckorońskiego⁸. Na wyspie Rodos, jak zaznaczono to we wspomnianym Wstępie do opisu

¹ Prezentowany artykuł, będący wstępem do pełnej publikacji, nie powstałby bez ogromnej, wspaniałej pomocy p. mgr. Adama Korczyńskiego, kierującego Fototeką Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności. Bez Jego zrozumienia, cierpliwości i pomocy, poszukiwania zdjęć z Rodos nie byłyby możliwe. Podziękowania kieruję również ku prof. Joachimowi Śliwie – rozmowa z p. Profesorem stała u podstaw podjętych poszukiwań. Wiele działań nie byłoby możliwych bez wsparcia prof. B. Dybasia i pozostałych realizatorów projektu Lanckoroniana. Podziękowania kieruję ku Joannie Winiewicz-Wolskiej z Zamku Królewskiego na Wawelu oraz ku dr. Vasiliki Patsiada z Rodos. Dziękuję też władzom PAU za zgodę na publikację zdjęć. M. Mielczarek.

² Artykuł powstał w związku z realizacją projektu „Grecka Kymissala. Antyczna „polis” na wyspie Rodos”. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki na podstawie decyzji numer DEC-2013/11/B/HS3/02061.

³ Z bardzo bogatej literatury: Bieńkowski 1894: 208, 228-229; Ostrowski 1984; Ostrowski 1985, Ostrowski 1993; Ostrowski 1998; Ostrowski 2008; Ziemiańska 2015: 8.

⁴ Zob. Bieńkowski 1891: 225 i Ostrowski 2008.

⁵ Zob. Taborski 1969; Winiewicz-Wolska 2010; Winiewicz-Wolska 2015: 7-159, 163-171.

⁶ Szemethy 2015: 22.

⁷ Lanckoroński 1890: I. O. Benndorf w latach 1881-1882 badał Heroon w Trysa. Zob. Benndorf, Nieman 1889 oraz Szemethy 2005. Zabytki z badań trafiły do wiedeńskiego Kunsthistorisches Museum.

⁸ Podobną opinię wyrazili już A. Korczyński 2010: 101-104 i H.D. Szemethy 2015: 21.

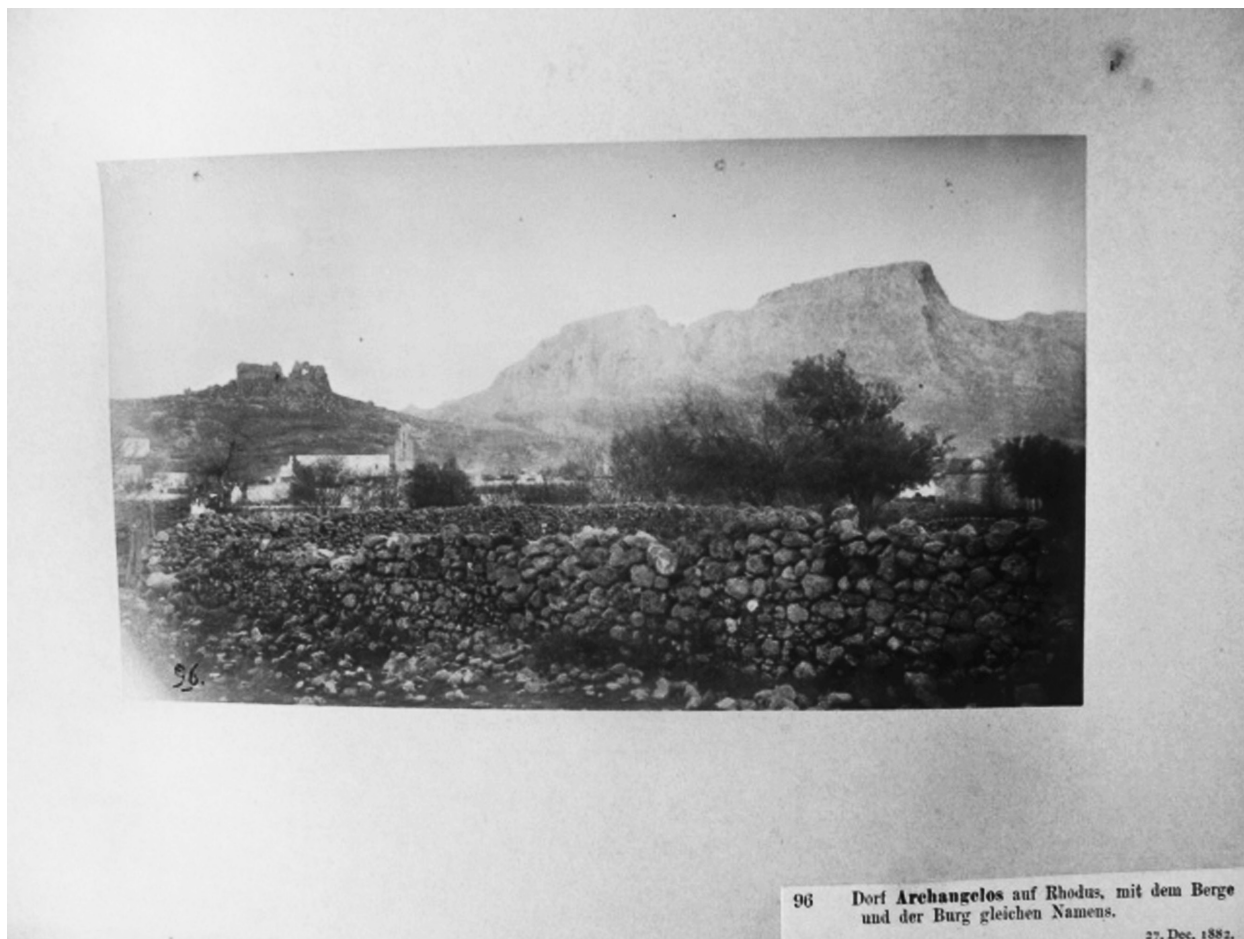

Fig. 1. Archangelos. Widok na ruiny zamku

miast Pamfilli, spędził jednakże K. Lanckoroński wraz z ekipą „kilka tygodni”, „robiąc rozmaite wycieczki i zajmując się naukowymi pracami mniejszej doniosłości”⁹. Pobyty na Rodos, znalazły swoje odbicie w Karola Lanckorońskiego¹⁰ „Pamiętniku podróży do Azji Mniejszej” oraz w dzienniku podróży Mariana Sokołowskiego (1839-1911), historyka sztuki, profesora krakowskiego Uniwersytetu, uczestnika drugiej wyprawy.

Karol Lanckoroński przebywał na Rodos w trakcie obu wypraw, na przełomie lat 1882 i 1883 oraz w roku 1884 (ekspedycja działała głównie w Pamfilli), choć w 1884 r. tylko w drodze powrotnej. Pierwszy raz na Rodos K. Lanckoroński przybył 9 grudnia 1882 r.¹¹. Już w tym dniu zwiedził rodyjski akropol (Mt. Smith) i rozmawiał z Alfredem Biliottim (1833-1915) – brytyjskim wicekonsulem na Rodos, prowadzącym prace wykopaliskowe na wyspie¹². Rozważając sprawę wykopalisk na Rodos, podjął decyzję o wyprawie do Siany i Lindos.

Do Kalavardy dotarł 11 grudnia, gdzie ponownie spotkał się z A. Biliottim oraz, zapewne przypadkowo, z Panaiotim Starnataki z Towarzystwa Archeologicznego w Atenach. Udał się do Siany, obejrzał nekropole eksplorowaną przez A. Biliottego¹³. Wykopaliska te uznał za sukces. Szczególną uwagę zwrócił na „wazy”. Kilka dni później obejrzał je po raz kolejny¹⁴. Do „waz Biliottego” powrócił raz jeszcze 3 stycznia 1883 r.¹⁵. Będąc w Sianie lub jej okolicach zachwyił się widokiem na Monolithos i wyspy (Chalki, Alimnia?). Pod datą 14 grudnia K. Lanckoroński napisał między innymi „...Doktor [Luschan] na wykopaliskach...”. Czy fotografował stanowisko badane przez Biliottego? W Lindos zwiedzał wykopaliska „w zatoce”. Potem udał się „...do bardzo dziwnego dużego grobowca. Niestety prawie całkowicie zniszczony”¹⁶. W Lindos kupił talerze i skierował się do Rodos¹⁷. M. Sokołowski tak napisał o rodyjskich talerzach: „Naczynia

⁹ Lanckoroński 1890: I.

¹⁰ Lanckoroński 2015.

¹¹ Lanckoroński 2015: 40.

¹² Barchard 2006.

¹³ Lanckoroński 2015: 41.

¹⁴ Lanckoroński 2015: 43.

¹⁵ Lanckoroński 2015: 48.

¹⁶ Lanckoroński 2015: 42.

¹⁷ Lanckoroński 2015: 42.

Fig. 2. Lindos. Ulica w mieście

i talerze tutejsze, bogato ornamentowane w różnobarwne kwiaty, o perskim rysunku i przepysznej kolorystycznej gamie, błyszczą jeszcze jak klejnoty na ścianach wielu domów, są bardzo, bardzo poszukiwane i sławne, lecz należą już do rzadkości, za którą się drogo płaci”¹⁸. Talerze z Rodos K. Lanckoroński wystawił w Österreichisches Museum für Kunst und Industrie we Wiedniu.

Po drodze z Lindos do Rodos było Archangelos, miejscowość do której dotarł później (Fig. 1), oraz Massary (obecnie Haraki). Specjalny wyjazd do Massary pozwolił zwiedzić zamek.

W Rodos hr. Lanckoroński był u antykwariuszy „ze starymi rzeczami”¹⁹. Kupował zabytki u handlarzy w Smyrnie, w Atenach, w Rzymie, czynił to również na Rodos²⁰. Z Rodos wiąże się tors Eskulapa, będący w zbiorach Karola Lanckorońskiego²¹ oraz czarno- i czerwonofigurowe wazy (bliżej nie

określone)²². Nie ma odpowiedzi na pytanie, czy można je łączyć z kilkakrotnie powtarzanymi w pamiętniku hr. Lanckorońskiego „wazami Biliottego”.

31 grudnia 1882 r. Karol Lanckoroński ponownie dotarł do Lindos. Mieszkał tu u Greka imieniem Basilides. W tym dniu fotografowano „w mieście (Fig. 2), następnie zamek, potem w małym porcie i na skale”²³.

Dokumentacja fotograficzna obu wypraw (uporządkowana, opracowana i starannie przechowywana po zakończeniu ekspedycji przez K. Lanckorońskiego)²⁴ zdeponowana jest obecnie w Fototece Lanckorońskich Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Trafiła tu po kilkakrotnych, niekiedy tragicznych, zmianach miejsca jej zdeponowania²⁵. W zbiorach

¹⁸ Sokołowski 1886: 277.

¹⁹ Lanckoroński 2015: 45.

²⁰ Winiewicz-Wolska 2010: 170.

²¹ Winiewicz-Wolska 2010: 166.

²² Winiewicz-Wolska 2010: 168.

²³ Lanckoroński 2015: 45.

²⁴ Zdjęć takich mogło być około 1000, o czym wspominał K. Lanckoroński 1890: II; Korczyński 2010: 106, 108.

²⁵ Korczyński 2010; Salwa 2015.

Fig. 3. Portret Greka z Lindos

krakowskich zdjęć z Rodos jest około 60²⁶. Są to fotografie Rodos, Lindos, Archangelos, Petrony i Messary. Przynajmniej w części są one dziełem F. von Luschana. Wśród owych 60 zdjęć są pojedyncze fotografie mieszkańców wyspy Rodos (Fig. 3)²⁷. Ich wykonanie związane było, przynajmniej w poważnej części, z antropologicznymi studiami dr. F. von Luschana. Wśród fotografii

Ekspedycji Małoazjatyckiej Lanckorońskiego – 1882/1883 jest 69 podobnych zdjęć²⁸.

Najliczniejsze są zdjęcia wykonane w Lindos. Fotografem pierwszej ekspedycji był F. von Luschan, który właśnie w Lindos doskonalił swoje fotograficzne umiejętności²⁹.

W porównaniu z „suchymi” informacjami K. Lanckorońskiego, zawartymi w jego Dzienniku, ciekawszym przewodnikiem po Lindos jest relacja Mariana Sokołowskiego (1839-1911), historyka sztuki, profesora krakowskiego uniwersytetu. Zwiedził on Lindos w towarzystwie Wilhelma Hartla (1839-1907), filologa klasycznego, nauczyciela i przyjaciela K. Lanckorońskiego, profesora uniwersytetu wiedeńskiego. Profesor Sokołowski, który zasłynął między innymi opinią na temat oryginalności „tiary Sajtafernes”³⁰, wziął udział,

²⁶ Na dzień dzisiejszy nie da się określić dokładnie liczby zdjęć, chociaż są one opisane, ze względu na trwającą identyfikację zabytków pokazanych na fotografiach z zachowanymi monumentami. Wydaje się bowiem, że wśród zdjęć wiązanych z Rodos są pojedyncze zdjęcia z Rhodiapolis w Licji.

²⁷ U dołu zdjęcia widnieje napis: „284. Manolis Makris, Grieche von Lindos. 1. Jan. 1883”. Na odwrocie: 677/Ekspedycja Małoazjatycka Lanckorońskiego/-1882/83-/Lindos (Rodos)-/Typ greka”. K. Lanckoroński napisał (Lanckoroński 2017: 45), że tego dnia o 7.30 opuszczono Lindos. Zdjęcie to warto jednak porównać z opisem Greka spotkanego przez M. Sokołowskiego w Jallissos: „Wkrótce przybył gospodarz i właściciel, o długiej siwej brodzie, z fezem na głowie, zamożny Grek ...”.

²⁸ Korczyński 2010: 104.

²⁹ Szemethy 2015: 27.

³⁰ Znakomicie postawę prof. Sokołowskiego w tej sprawie opisał K. Estreicher 1956: 76-77. Też Mielczarek 2011: 140-141.

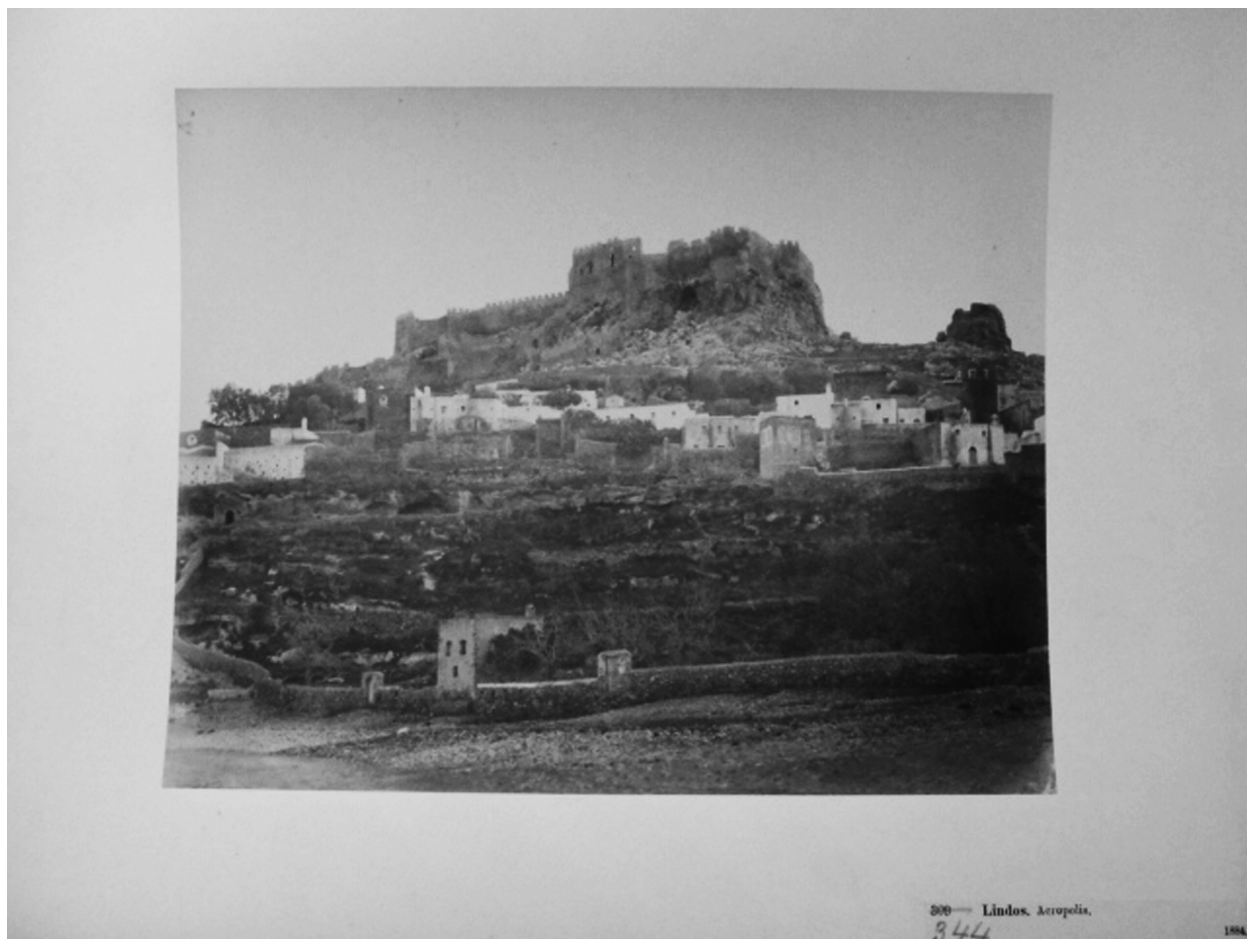

Fig. 4. Lindos. Widok na akropol

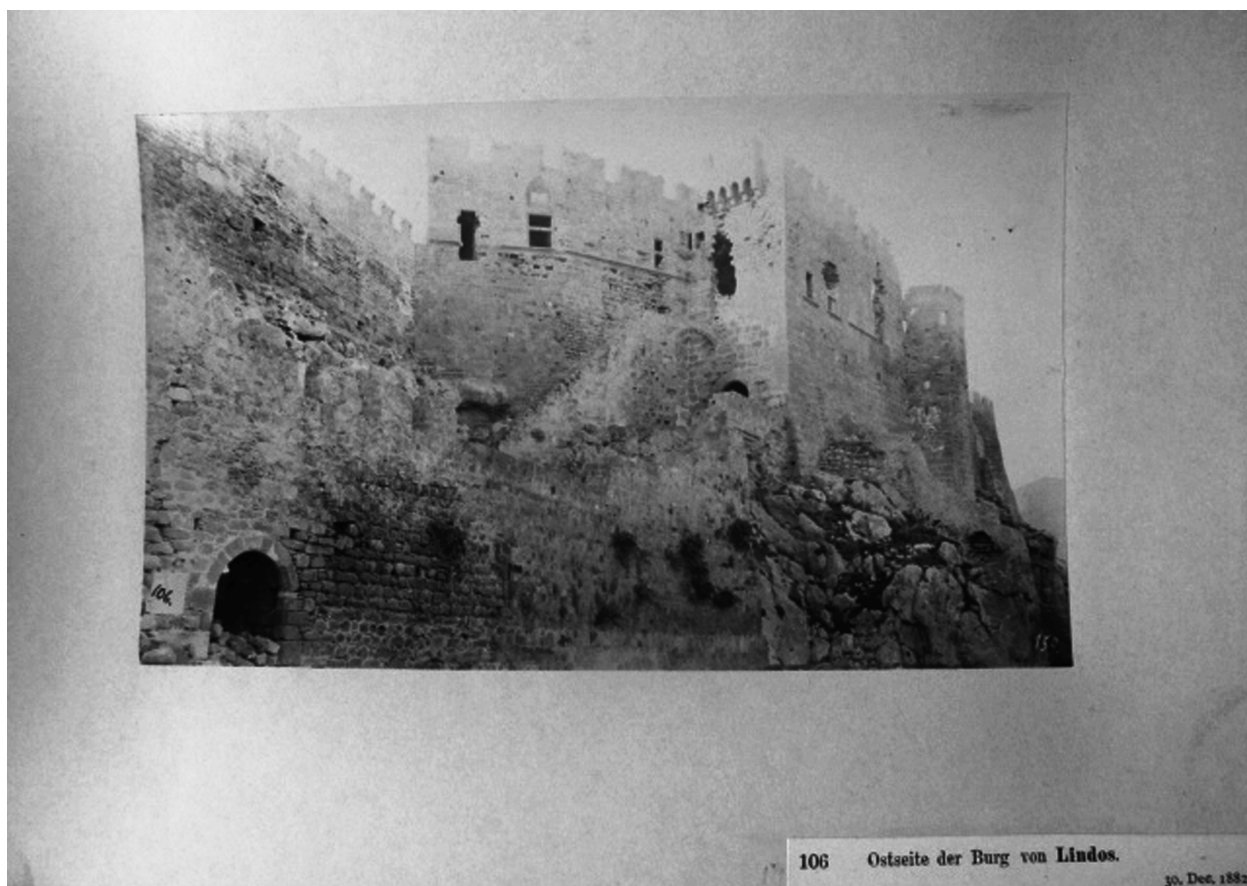

Fig. 5. Lindos. Akropol

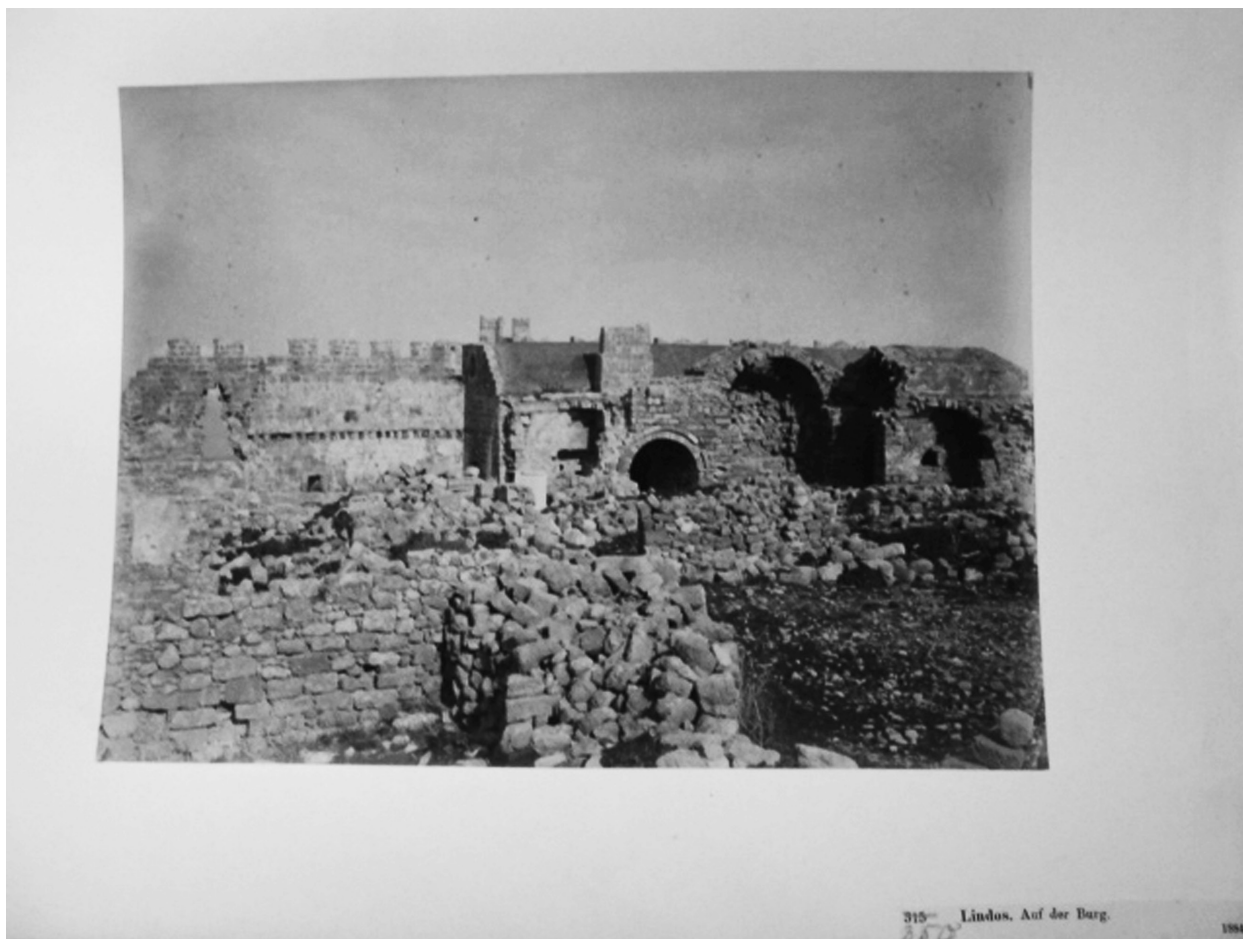

Fig. 6. Lindos. Akropol

co już zaznaczono, w drugiej wyprawie³¹. Jej uczestnikiem był również Jacek Malczewski (1854-1929), który pokazał Rodos i jej mieszkańców w serii rysunków³², akwarel, a może i obrazów olejnych³³. Oczekując na statek do Adalii (antyczna Attalia, obecna Antalya) M. Sokołowski i J. Malczewski spędzili na Rodos czas między 25 września i 2 października 1884 r. Na Rodos członkowie zespołu wrócili w drodze powrotnej w grudniu 1884 r.

Idąc w ślad za M. Sokołowskim. „... Lindos. Wspaniały widok! ... Zjeżdżając powoli ze stromej góry, przyglądaliśmy się długo temu widokowi” (Fig. 4). W sposób szczególny wszystkich

interesował antyczny akropol Lindos „z rycerskim średniowiecznym zamkiem”³⁴ (Fig. 5). Wizytując Akropol, „wśród złomów i ciosów, zarosłych suchym zielskiem ...”³⁵ (Fig. 6), W. Hartel znalazł „postument z szarego, miejscowego marmuru, o niebieskawych tonach, ikonicznej jak się zdaje statui, na której z pięknej epoki datującej napis świadczył, że ją mieszkańcy Lindos postawili Agorastritesowi, obywatelowi swemu, za zwycięstwo odniesione w igrzyskach Olimpijskich”³⁶.

Nie znamy opinii Karola Lanckorońskiego na temat miasta Rodos. Być może odwiedził wyspę Symi. Profesora Sokołowskiego Rodos, „... z jego średniowiecznymi zabytkami”³⁷ nie zachwyciło tak jak Lindos, choć od strony morza miasto „Migocące na widnokręgu światła zapowiadały ...”³⁸. Uważał on, że „miasto tej wyspy stołeczne ... sławne kiedyś w starożytności, grające wówczas tak wielką rolę, głośnie swym handlem, znaczące bogactwem

³¹ Sokołowski 1886; Sokołowski 1886. Fragmenty tekstów M. Sokołowskiego, tylko w szczegółach różniące się od tych zawartych w relacji „Z dziennika podróży” opublikowano, za zgodą żony M. Sokołowskiego, w wydawanym w Krakowie „Czasie” – Sokołowski 1884a i Sokołowski 1884b. Są to fragmenty listów wysyłanych do podczas wyprawy do Azji Mniejszej.

³² Winiewicz-Wolska 2009: 13, 29; Szemethy 2015:28. Zachowane rysunki J. Malczewskiego w 1994 r. Karolina Lanckorońska przekazała do zbiorów Zamku Królewskiego na Wawelu – Winiewicz-Wolska 2009: 8.

³³ Winiewicz-Wolska 2009: 29.

³⁴ Sokołowski 1886: 270.

³⁵ Sokołowski 1886: 272.

³⁶ Sokołowski 1886: 272.

³⁷ Sokołowski 1886: 241.

³⁸ Sokołowski 1886: 243.

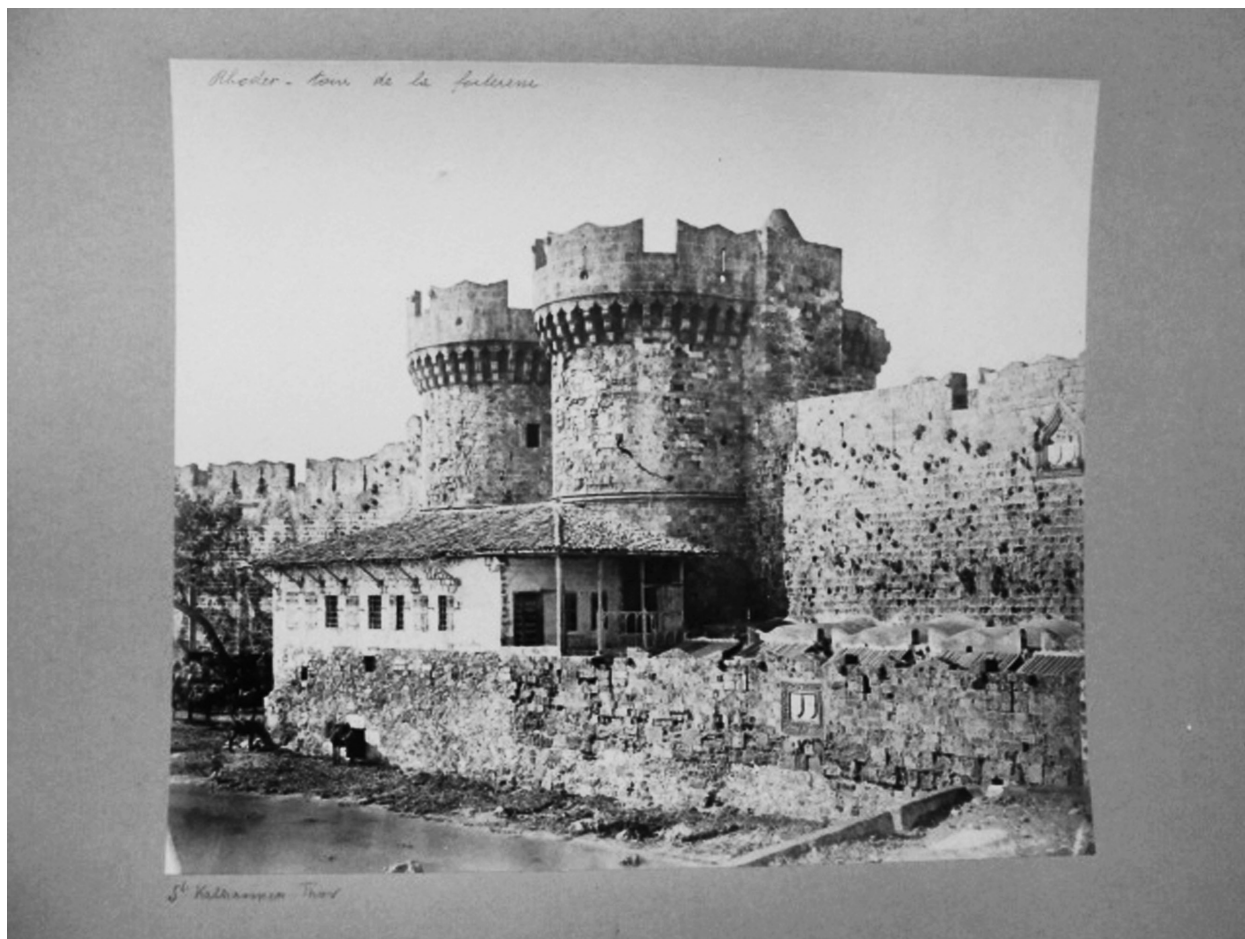

Fig. 7. Rodos. Mury i brama miasta

i sztuką, unieśmiertniło się przede wszystkim tą latarnią morską w formie kolosu z brązu odlanego, przedstawiającego Heliosa-Apollina, ze światłem nocą gorejącem w podniesionej dłoni, który wykonany przez Charesa z Lindos, należał do siedmiu cudów świata³⁹. Dzisiaj głównie ono uderza i imponuje pomnikami średniowiecznymi, które rycerze jerozolimscy przez wiek XIV i XV, od r. 1309 do 1522 w niem wzniesli⁴⁰ (Fig. 7). Zabytki starożytne go nie zainteresowały, chociaż zwracał uwagę, że w ściany domów, nad drzwiami, czy też w innych dowolnych miejscach umieszczono rzeźby greckie⁴¹. Być może powodem takiej opinii było przekonanie, że Rodos „w najświetniejszych swych czasach przypominało więcej Seleucyję, Antiochię i Aleksandryę, niż Rzym i Ateny⁴². Wśród najciekawszych obiektów nie znalazł się nawet akropol Rodos (Fig. 8).

W październiku 1884 r., wraz z W. Hartlem, M. Sokołowski zwiedził Jalissos i Triandę, szczególnie uwagę zwracając na górę Filiremos.

W rodyjskich podróżach K. Lanckoronskiego nie mogło zabraknąć Jalissos i Kamiros. Pierwszy raz Kamiros hr. Lanckoroński odwiedził 2 stycznia 1883 r. Uznał je „za rozległe założenie miejskie”. Wrócił w to miejsce w grudniu 1884 r., przed końcem drugiej wyprawy. Wskazuje na to relacja M. Sokołowskiego, według którego „pragnąłem poznać Kamiros, a Lanckoroński chciał zwiedzić wnętrze i niektóre góry, których jeszcze nie widział⁴³. Udano się do Kamiros, „gdzie przed laty uskutecznione wykopaliska przez Salzmanna i Billietego”, miały jeszcze więcej rozgłosu, jak te, o których mówiliśmy z powodu Jalissos⁴⁴. Nie są znane szczegóły tej wizyty.

W dzienniku podróży, pod datą 29 września 1884 r. profesor Sokołowski napisał: „oprócz stołecznego i portowego miasta Rhodos, trzy są zwłaszcza interesujące dla podróżnika miejscowości na wyspie: Lindos, Kamiros i Jalissos⁴⁵. Karol Lanckoroński poznał wszystkie z nich.

³⁹ Opis M. Sokołowskiego nie odpowiada realiom.

⁴⁰ Sokołowski 1886: 244.

⁴¹ Sokołowski 1886: 263.

⁴² Sokołowski 1886: 264

⁴³ Sokołowski 1886: 283-284.

⁴⁴ Sokołowski 1886: 286, o Jalissos Sokołowski 1886: 280.

⁴⁵ Sokołowski 1886: 266.

Fig. 8. Rodos, Akropol

Literatura

- Barchard D. 2006. *The fearless and self-reliant servant. The life and career of sir Alfred Biliotti (1833-1915), an Italian Levantine in British service*, „Studi Micenei ed Egeo-anatolici”, 48, 5-53.
- Benndorf O., Niemann G. 1889. *Das Heroon von Gjöl bashi-Trysa*, Wien.
- Bieńkowski P. 1894. *Z dziejów cywilizacji starożytnej*, „Kwartalnik Historyczny”, 8, 201-229.
- Estreicher K. 1956. *Nie od razu Kraków zbudowano*, Kraków.
- Korczyński A. 2010. *Ślady ekspedycji archeologicznej do Azji Mniejszej w świetle Fototeiki Lanckorońskich PAU*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, 16, 101-111.
- Lanckoroński K. wydał, przy współudziale G. Niemann'a i E. Petersen'a 1890. *Miasta Pamfilii i Pizydii, I. Pamfilia* [tłumaczenie M. Sokołowski]. Kraków (edycja w języku niemieckim, Wien 1890; edycja w języku francuskim, Paris 1890 [tłumaczenie pod kierunkiem G. Perrota]).
- Lanckoroński K. 2015. A. Szymańska-Hren, A. Ziemiańska (eds), *Dzienniki podróży do Azji Mniejszej (1882-1883 i 1884) / Kleinasien: Reisetagebücher (1882-1883 und 1884)*, Wiedeń.
- Mielczarek M. 2011. *Z dziejów zainteresowań Polaków archeologią i numizmatyką antycznego północnego wybrzeża Morza Czarnego*. W: A. Kokowski, M. Wemhoff (eds), *Na srebrnym koniu. Archeologiczne skarby znad Morza Czarnego i Kaukazu*, Lublin, 97-147.
- Ostrowski J.A. 1984. *Karol Lanckoroński i jego archeologiczna wyprawa do Pamfilii i Pizydii*, „Filomata”, 362, 257-269.
- Ostrowski J.A. 1985. *Karol Lanckoroński (1848-1933). Archäologe, Kunsthistoriker und Sammler*. W: *Zur Geschichte der klassischen Archäologie Jena-Kraków. Wissenschaftliche Beiträge der Friedrich-Schiller-Universität Jena*, Jena, 100-120.
- Ostrowski J.A. 1993. *Karol Lanckoroński (1848-1933)-Polish connoisseur and friend of art.*, „Studies in Ancient Art and Civilisation” 6, 53-79.
- Ostrowski J.A. 1998. *Archeologiczna wyprawa Karola Lanckorońskiego do Pamfilii i Pizydii*, „Folia Historiae Artium” S.N., 4, 67-79.
- Ostrowski J.A. 2008. *Śladami hrabiego Karola Lanckorońskiego po Pamfilii i Pizydii*, „Alma Mater”, 9 (numer specjalny), 148-155.

- Salwa P. 2015. *Rzymskie losy zbiorów fotograficznych Karola Lanckorońskiego*. W: A. Ziemiańska (ed.), *Karol Lanckoroński i jego czasy. Varia*, Wiedeń, 25-35.
- Sokołowski M. 1885. *Z dziennika podróży. Adryatyk, Archipelag i wyspa Rhodos*, „Przegląd Polski”, 19. 4. 12, 418-447.
- Sokołowski M. 1886. *Z dziennika podróży. Adryatyk, Archipelag i wyspa Rhodos (Dokończenie)*, „Przegląd Polski”, 20. 3. 8, 238-290.
- Sokołowski M. 1884a. *Rhodos. Z listów profesora Maryana Sokołowskiego*, „Czas”, 262, 1-2.
- Sokołowski M. 1884b. *Rhodos. Z listów profesora Maryana Sokołowskiego (Dokończenie)*, „Czas”, 263, 1-2.
- Szemethy H.D. 2005. *Die Erwerbungs geschichte des Heroons von Trysa Ein Kapitel österreichisch-türkischer Kulturpolitik*, Wien.
- Szemethy H.D. 2015. *Hrabia Karol Lanckoroński i jego zasługi w badaniach archeologicznych w Azji Mniejszej*. W: A. Szymańska-Hren, A. Ziemiańska (eds), *Karol Lanckoroński, Dzienniki podróży do Azji Mniejszej (1882-1883 i 1884) / Kleinasien: Reisetagebücher (1882-1883 und 1884)*, Wiedeń, 18-32 (wersja polska).
- Taborski R. 1969. *Karol Lanckoroński – wiedeński mecenas i kolekcjoner sztuki*, „Przegląd Humanistyczny”, 13, 155-162.
- Winiewicz-Wolska J. 2009. *Jacka Malczewskiego kronika podróży po Anatolii*, Kraków.
- Winiewicz-Wolska J. 2010. *Karol Lanckoroński i jego wiedeńskie zbiory, I-II*, Kraków (edycja w języku angielskim Cracow 2014).
- Winiewicz-Wolska J. 2015. *Problemy ochrony i konserwacji zabytków w pismach i działalności Karola Lanckorońskiego*. W: A. Ziemiańska (ed.), *Karol Lanckoroński i jego czasy. Varia*, Wiedeń, 65-93.
- Ziemiańska A. 2015. *Wstęp*. W: A. Szymańska-Hren, A. Ziemiańska (eds), *Karol Lanckoroński, Dzienniki podróży do Azji Mniejszej (1882-1883 i 1884) / Kleinasien: Reisetagebücher (1882-1883 und 1884)*, Wiedeń, 7-11 (wersja polska).

Mariusz Mielczarek
Instytut Archeologii i Etnologii PAN
Ośrodek w Łodzi
mielczmar@o2.pl

Manolis I. Stefanakis
University of Aegean
Rhodes
stefanakis@rhodes.aegean.gr